

УДК 338.242

М. О. Кизим

член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, Харків, Україна, ndc_ipr@ukr.net

Ю. Б. Іванов

доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, заступник директора Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, Харків, Україна, ndc_ipr@ukr.net

І. О. Губарева

доктор економічних наук, професор, завідувач сектору Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, Харків, Україна, gubarievairyna@gmail.com

**ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Анотація. Метою статті є вдосконалення методичного інструментарію оцінювання економічної безпеки країни, зокрема запропоновано відповідні рекомендації. В основу оцінювання рівня економічної безпеки країни пропонується покласти ієрархічно побудовану систему показників, що включає інтегральний, комплексні й часткові показники. Інтегральний показник передбачає такі складові, як економічна, соціальна, політична, духовна, і формується за допомогою використання методів кореляційного та кластерного аналізу, а також методу таксономії, що дає змогу визначити рівень та диспропорції розвитку країни і може бути основою для формування її економічної безпеки. Для оцінювання рівня економічної безпеки країни було використано міжнародні рейтинги, котрі характеризують безпеку країни в економічній, політичній, соціальній та духовній сферах. У процесі дослідження виявлено основні недоліки в забезпеченні економічної безпеки України порівняно з країнами – членами ЄС за складовими її Інтегрального показника. З'ясовано, що економічна сфера є головною проблемною компонентою забезпечення безпеки національної економіки для нашої країни.

Ключові слова: економічна безпека країни, інтеграційні процеси, інтегральна оцінка, кластерний аналіз.

Рис. 2. Табл. 2. Літ. 19.

Mykola Kyzym

Dr. Sc. (Economics), Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine, Honored Economist of Ukraine, The Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine, ndc_ipr@ukr.net

Yuriy Ivanov

Dr. Sc. (Economics), Professor, Honored Economist of Ukraine, The Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine, ndc_ipr@ukr.net

Iryna Hubarieva

Dr. Sc. (Economics), Professor, The Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine, gubarievairyna@gmail.com

**EVALUATION OF THE LEVEL OF ECONOMIC SECURITY
OF UKRAINE AND EU COUNTRIES**

Abstract. Economic security is an important feature of the country's economic system. In the context of the intensification of integration processes, the problem of ensuring economic security, which characterizes the ability of the country to resist the destabilizing actions of various internal and external threats and ensure the sustainable development

© Кизим М. О., Іванов Ю. Б., Губарева І. О., 2018

of society and competitiveness in the global economic system, is becoming increasingly important for Ukraine. The purpose of the article is to improve the methodological tools for assessing the economic security of the country. The timely identification, prevention and neutralization of real and potential threats to national economic interests is the key to the implementation of the country's macroeconomic goals and ensuring its economic security. Threats to the security of the national economy are manifested in all spheres of society: economic, social, political and spiritual. Proposed recommendations for improving the methods of evaluation of the economic safety of the country, the calculation algorithm, which involves the use of such methods of analysis as: correlation analysis, cluster analysis and the method of taxonomy, which allows to determine the level of economic security of the country and the imbalances in its development. This approach to assessing the economic security of the country makes it possible to determine the place (rank) that the country occupies in the total population of countries, the dynamics of changes in ranks over a certain period, to identify problematic components and monitor the effectiveness of state regulation of the country's economic security. It is determined that the economic sphere is the main problem component of ensuring the security of the national economy of Ukraine. The analysis reveals the most problematic indicators in the economic sphere of Ukraine: economic globalization, uneven economic development, the level of infrastructure, the level of the financial market development, the level of economic instability, macroeconomic stability, etc. These indicators have a stable negative trend and a downward trend, which requires the immediate intervention of state bodies to ensure the economic security of the country.

Keywords: economic security of the country, integration processes, integrated assessment, cluster analysis.

JEL classification: C13, F15, O57.

Н. А. Кизим

член-корреспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, директор Научно-исследовательского центра индустриальных проблем развития НАН Украины, Харьков, Украина

Ю. Б. Иванов

доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, заступник директора Научно-исследовательского центра индустриальных проблем развития НАН Украины, Харьков, Украина

И. О. Губарева

доктор економічних наук, професор, завідувача сектором Научно-исследовательского центра индустриальных проблем развития НАН Украины, Харьков, Украина

ОЦЕНИВАНИЕ УРОВНЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ И СТРАН ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Аннотация. Целью статьи является совершенствование методического инструментария оценки экономической безопасности страны, в частности предложены соответствующие рекомендации. В основу оценки уровня экономической безопасности страны предлагается положить иерархически построенную систему показателей, включая интегральный, комплексные и частичные показатели. Интегральный показатель предусматривает такие составляющие, как экономическая, социальная, политическая, духовная, и формируется посредством использования методов корреляционного и кластерного анализа, а также метода таксономии, что позволяет определить уровень и диспропорции развития страны и может быть основой для формирования ее экономической безопасности. Для оценки уровня экономической безопасности страны были использованы международные рейтин-

ги, которые характеризуют безопасность страны в экономической, политической, социальной и духовной сферах. В процессе исследования выявлены основные недостатки в обеспечении экономической безопасности Украины по сравнению со странами – членами ЕС по составляющим ее Интегрального показателя. Выяснено, что экономическая сфера является главным проблемным компонентом обеспечения безопасности национальной экономики для нашей страны.

Ключевые слова: экономическая безопасность страны, интеграционные процессы, интегральная оценка, кластерный анализ.

В умовах активізації інтеграційних процесів дедалі більшої гостроти набуває проблема забезпечення економічної безпеки, яка характеризує можливості тої чи іншої країни протистояти дестабілізуючій дії різноманітних внутрішніх і зовнішніх загроз, підтримувати сталий розвиток суспільства та конкурентоспроможність у світовій системі господарювання.

Дискусія стосовно теоретичних розбіжностей у визначенні сутності, структури, функцій цього явища триває. Автори статті поділяють точку зору багатьох науковців щодо визначення економічної безпеки як стану економіки, суспільства та інститутів державної влади, при котрому забезпечуються реалізація та гарантований захист національних економічних інтересів, прогресивний соціально-економічний розвиток країни, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих процесів у глобальному й регіональному вимірах [1]. Заслуговує на увагу думка Т. І. Єфименко, що достатній рівень національної безпеки є стратегічним завданням суверенної держави. Його невід'ємною складовою є сукупність умов і факторів, які сприяють постійному оновленню і самовдосконаленню, стабільності та стійкості, незалежності національної економіки. Взагалі під економічною безпекою можна розуміти поєднання фінансово-економічних, політичних і правових умов, що допомагають у довгостроковій перспективі виробляти максимальну кількість ресурсів на одну особу найефективнішим способом. Здатність інститутів влади своєчасно запобігати ризикам порушення національних інтересів, соціальної спрямованості політики, військового потенціалу за несприятливих умов розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів, має перебувати в центрі уваги демократичних урядів [2, с. 72, 73].

Загрози безпеці існують у всіх сферах суспільства: господарській, соціальної, політичній, духовній тощо. У зв'язку з цим набуває актуальності проблема оцінки рівня економічної безпеки країни, його зіставлення в межах економіки України з країнами світу.

Питання методології оцінювання економічної безпеки відображені в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, розробленню різних аспектів застосування кількісних методів для конкретних досліджень із проблем економічної безпеки, оцінки її рівня в різному ступені деталізації присвячені праці З. С. Варналія [3], О. С. Власюка [4], В. М. Гейця [5], О. Ф. Новікової [6] та ін. Невід'ємною складовою економічної безпеки є фінансова безпека, проблеми якої досліджуються в роботах О. І. Барановського [7], А. І. Сухорукова [8], М. М. Єрмошенка [9] тощо.

У науковій літературі існують різні погляди на проблему вимірювання рівня безпеки національної економіки і, незважаючи на значні надбання у вирішенні цього питання, є потреба в удосконаленні наявних методичних підходів до оцінки економічної безпеки країни шляхом розрахунку інтегрального показника. Під останнім слід розуміти узагальнюючий макроекономічний показник, який комплексно характеризує сучасний стан безпеки економіки країни в економічній, соціальній, політичній та духовній сферах.

Метою статті є вдосконалення методичного забезпечення оцінювання рівня економічної безпеки країни.

Об'єктивне оцінювання економічної безпеки країни та створення ефективного підходу до її аналізу – один із пріоритетних напрямів дослідження на сучасному етапі.

В Україні оцінка економічної безпеки проводиться, відповідно до методики [10], за компонентами: макроекономічною, фінансовою, виробничою, інвестиційною, науково-технологічною, енергетичною, зовнішньоекономічною, соціальною, демографічною і продовольчою. Оцінювання стану економічної безпеки України здійснюється за кожною компонентою та показником, який її оцінює, шляхом зіставлення фактичних значень індикаторів безпеки з їхніми пороговими значеннями – кількісними величинами, порушення яких спричиняє несприятливі або загрозові тенденції в економіці. Ця методика не передбачає порівняння України з іншими країнами світу за рівнем економічної безпеки.

Аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів вказує на брак єдності думок щодо набору показників для оцінки рівня економічної безпеки країни, методичні підходи є складними для практичного використання, що не дає змоги на підставі відкритої інформації зіставляти країни світу за рівнем безпеки економіки та з достатнім ступенем достовірності давати об'єктивну оцінку загроз національним економічним інтересам.

В основу оцінювання рівня економічної безпеки країни пропонується покласти ієрархічно побудовану систему показників, яка включає інтегральний, комплексні й часткові показники. Інтегральний показник передбачає такі складові, як економічна, соціальна, політична, духовна, і формується за допомогою використання методів кореляційного та кластерного аналізу, а також методу таксономії, що дає змогу визначити рівень та диспропорції розвитку країни і може бути основою для формування її економічної безпеки (рис. 1).

Послідовність оцінювання рівня економічної безпеки країн світу охоплює такі етапи.

Перший етап – формування системи показників оцінки економічної безпеки країни за принципами репрезентативності (включені найсуттєвіші показники, що впливають на рівень економічної безпеки), достовірності (показники, котрі адекватно відображають стан складових безпеки) та інформаційної доступності (під час розрахунку використано міжнародні індекси та рейтинги). При формуванні системи показників для оцінювання рівня економічної безпеки країни було використано такі всесвітньо відомі міжна-

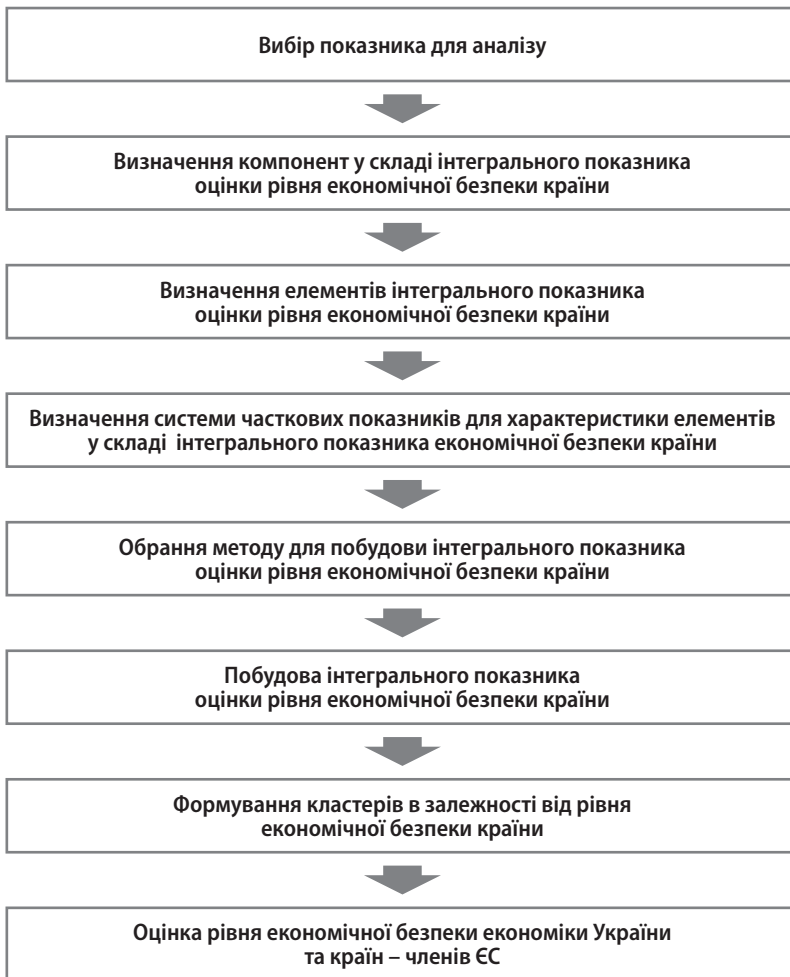

Рис. 1. Методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки країни

Складено авторами.

родні індекси та рейтинги: Глобальний індекс конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index); Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom); Індекс залучення в міжнародну торгівлю (The Global Enabling Trade Index); Індекс стійкості суспільства (The Sustainable Society Index); Індекс рівня глобалізації країн світу (KOF Index of Globalization); Індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index); Рейтинг країн світу за рівнем щастя (World Happiness); Індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business); Індеси якості державного управління (The Worldwide Governance Indicators); Індекс демократії країн світу (The Democracy Index); Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) та ін., які характеризують безпеку країни в економічній, політичній, соціальній та духовній сферах.

У процесі дослідження визначено, що окремі індекси відрізняються методикою розрахунку, але однакові за економічним змістом, серед індексів трапляється дублювання складових та окремих показників. Так, для оцінки рівня корупції в країні у світовій практиці найчастіше використовується Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) [11], який репрезентує міжнародна некомерційна громадська організація “Transparency International”. Метою визначення цього індексу є оцінка уявлень експертів про рівень корупції в державному секторі різних країн світу. Результати цього опитування щодо сприйняття корупції використовуються Світовим банком під час розрахунку Індексів якості державного управління [12] та Індeksu легкості ведення бізнесу [13], а також американським дослідницьким центром “The Heritage Foundation” спільно з газетою “The Wall Street Journal” під час визначення Індeksu економічної свободи [14]. Тому для оцінювання економічної безпеки країни доцільно використовувати не комплексні міжнародні індекси та рейтинги, а часткові показники, що їх утворюють. Для запобігання мультиколінеарності в подальших дослідженнях проведено кореляційний аналіз відібраних показників. При формуванні системи показників для оцінки рівня економічної безпеки країн світу було відібрано тільки ті показники, коефіцієнт кореляції між якими не перевищує 0,7, адже в разі значення коефіцієнта кореляції, більшого за 0,7, зв'язок між показниками за шкалою Чеддока може бути оцінений як високий.

Таким чином, із метою уникнення посиленого ефекту під час розрахунку інтегрального показника економічної безпеки країни, за допомогою кореляційного аналізу було перевірено щільність статистичних зв'язків між числовими рядами за відібраними показниками, які можуть бути використані для оцінки економічної безпеки країни за кожною зі сфер: економічною, політичною, соціальною та духовною.

Другий етап передбачає комплексну оцінку економічної безпеки країн – членів ЄС та України: поділ сформованої системи показників на групи згідно з метою дослідження, нормування вихідних даних матриць, розрахунок інтегральних показників.

У процесі дослідження було сформовано систему часткових показників для оцінки економічної безпеки країни, які згруповано за сферами: економічною, політичною, соціальною, духовною.

Для розроблення економетричних моделей оцінки інтегрального показника економічної безпеки країни застосовано адитивну модель [15]. Характерною властивістю таксономічного інтегрального показника є те, що його значення перебуває в інтервалі від 0 до 1. Інтерпретація цього показника така: він набуває високих значень при близьких значеннях показників у системі до еталону і низьких значень при далеких [16]. Для висновків використано шкалу, розроблену на підставі закону Фібоначчі.

Третій етап – кластеризація країн за рівнями розвитку складових безпеки національної економіки. Кластерний аналіз є найбільш поширеним інструментом для проведення типологізації об'єктів. Його метою є класифі-

кація об'єктів на відносно гомогенні (однорідні) групи з урахуванням досліджуваної кількості ознак (показників, змінних). Методи кластеризації висвітлено в роботах таких вчених, як О. А. Гейман [17], Л. М. Малярець [16], В. Ф. Тищенко [18], В. Є. Хаустова [19]. Здійснене дослідження дало змогу обрати при проведенні кластеризації країн за рівнем безпеки національної економіки як міру відстані між об'єктами евклідову відстань, як міру відстані між кластерами – принцип Уорда.

Четвертий етап – розрахунок інтегрального показника оцінки рівня економічної безпеки країни¹. Значення компонент названого показника обчислюється як середнє арифметичне його елементів. Таким чином, утворюється певне згортання від часткових показників за елементами до комплексного показника по країні. За значеннями отриманих показників проводиться кластеризація. Кластери за рівнем безпеки національної економіки на підставі чотирьох складових її компонент (економічна, соціальна, політична, духовна) сформовано з використанням декартової відстані.

На рис. 2 представлено розподіл за Інтегральним показником економічної безпеки країн ЄС та України у 2016 р.

У табл. 1 наведено результати розрахунку Інтегрального показника економічної безпеки України та країн – членів ЄС у 2011–2016 рр.

У табл. 2 відображено основні недоліки в забезпеченні економічної безпеки України порівняно з країнами – членами ЄС за складовими Інтегрального показника економічної безпеки країни.

Як видно з табл. 2, за всіма компонентами Україна суттєво відстає від країн – членів ЄС за рівнем економічної безпеки. Наведені дані підтверджують наявність значних розбіжностей у ступенях розвитку чотирьох складових безпеки національної економіки досліджуваних країн і свідчать про нерівномірність у розвитку країн – членів ЄС та України.

Кожна країна має особливості, але в однорідних групах діють близькі за змістом закономірності розвитку. З метою ранжування та виокремлення однорідної сукупності країн за рівнем економічної безпеки було застосовано кластерний аналіз [1].

До першого кластера увійшли країни – лідери в забезпеченні економічної безпеки: Швеція, Фінляндія, Данія. Головним і практично єдиним представником першого кластера, який має найвищі значення інтегральних показників за всіма аналізованими складовими економічної безпеки, є Швеція.

¹ Інтегральний показник економічної безпеки країн ЄС та України розраховано за Глобальним індексом конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), Індексом економічної свободи (Index of Economic Freedom), Індексом залучення в міжнародну торгівлю (The Global Enabling Trade Index), Індексом стійкості суспільства (The Sustainable Society Index), Індексом рівня глобалізації країн світу (KOF Index of Globalization), Індексом розвитку людського потенціалу (Human Development Index), Рейтингом країн світу за рівнем щастя (World Happiness), Індексом легкості ведення бізнесу (Doing Business), Індексами якості державного управління (The Worldwide Governance Indicators), Індексом демократії країн світу (The Democracy Index), Індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) тощо.

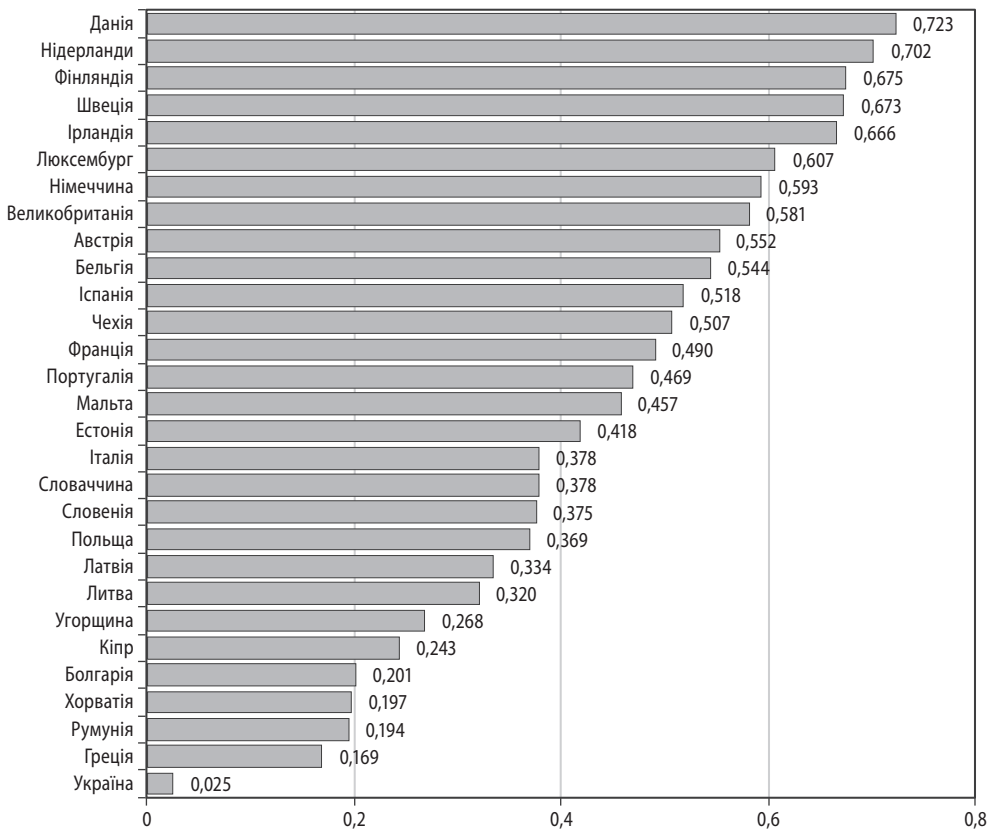

Рис. 2. Діаграма розподілу країн ЄС та України за Інтегральним показником економічної безпеки країни у 2016 р.

Розраховано та складено авторами.

Другий кластер (50 % серед загальної кількості країн) становлять країни, що мають середні значення інтегральних показників у розрізі компонент безпеки національної економіки, які не перевищують 0,61. Це найбільша група, до якої увійшли економічно розвинуті країни – такі як Великобританія, Німеччина, Австрія, Франція, Португалія, а також наймолодші країни – члени ЄС – Чехія, Словенія, Угорщина, Польща.

Третій кластер (20 % серед загальної кількості країн) утворюють країни, що мають низькі значення інтегральних показників, які характеризують рівень розвитку безпеки національної економіки. Саме до цього кластера протягом аналізованого періоду входила Україна. Варто зауважити, що кількість країн, котрі входять до 3 групи, збільшилась, що свідчить про зниження рівня економічної безпеки.

У рамках кожного кластера було виділено головного представника – країну-репрезентанта, яка за значеннями комплексних показників за кожною складовою оцінки рівня розвитку економічної безпеки найбільш наближена до середніх значень кластера. Головним представником першого кластера

Таблиця 1. Порівняння рейтингу України з країнами ЄС у 2011–2016 рр. за Інтегральним показником економічної безпеки країни

Країна	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	Індекс	Ранг	Індекс	Ранг	Індекс	Ранг	Індекс	Ранг	Індекс	Ранг	Індекс	Ранг
Австрія	0,663	5	0,688	4	0,646	5	0,636	5	0,658	5	0,552	9
Бельгія	0,621	6	0,633	6	0,559	9	0,543	9	0,535	10	0,544	10
Болгарія	0,295	25	0,320	25	0,200	25	0,211	25	0,237	24	0,201	25
Великобританія	0,602	8	0,594	9	0,529	10	0,543	10	0,557	9	0,581	8
Греція	0,250	27	0,259	27	0,164	26	0,198	27	0,214	27	0,169	28
Данія	0,699	4	0,773	2	0,713	3	0,731	2	0,738	2	0,723	1
Естонія	0,469	16	0,500	16	0,407	15	0,424	14	0,465	15	0,418	16
Ірландія	0,581	10	0,620	8	0,585	7	0,596	7	0,646	6	0,666	5
Іспанія	0,506	13	0,527	14	0,458	12	0,471	12	0,516	12	0,518	11
Італія	0,442	17	0,451	19	0,374	12	0,361	19	0,366	20	0,378	17
Кіпр	0,349	23	0,367	24	0,223	24	0,209	26	0,226	25	0,243	24
Латвія	0,324	24	0,389	23	0,304	23	0,357	20	0,371	19	0,334	22
Литва	0,405	22	0,431	21	0,327	21	0,353	21	0,347	21	0,320	21
Люксембург	0,604	7	0,631	7	0,569	8	0,582	8	0,592	8	0,607	6
Мальта	0,418	20	0,435	20	0,359	20	0,385	18	0,410	17	0,457	15
Нідерланди	0,727	2	0,567	11	0,676	6	0,677	4	0,689	4	0,702	2
Німеччина	0,602	9	0,639	5	0,593	6	0,616	6	0,634	7	0,593	7
Польща	0,419	19	0,464	17	0,366	19	0,417	16	0,415	16	0,369	20
Португалія	0,490	14	0,529	13	0,457	13	0,453	13	0,482	14	0,469	14
Румунія	0,199	28	0,235	28	0,093	28	0,151	28	0,143	28	0,194	27
Словаччина	0,431	18	0,463	18	0,374	18	0,340	22	0,343	22	0,378	18
Словенія	0,488	15	0,525	15	0,453	14	0,407	17	0,407	18	0,375	18
Угорщина	0,408	21	0,413	22	0,310	22	0,320	23	0,257	23	0,268	23
Фінляндія	0,724	3	0,748	3	0,735	2	0,727	3	0,708	3	0,675	3
Франція	0,545	12	0,581	10	0,399	16	0,417	15	0,518	11	0,490	13
Хорватія	0,276	26	0,300	26	0,157	27	0,221	24	0,218	26	0,197	26
Чехія	0,550	11	0,560	12	0,468	11	0,481	11	0,515	13	0,507	12
Швеція	0,773	1	0,799	1	0,761	1	0,753	1	0,754	1	0,673	4
Україна	0,090	29	0,149	29	0,074	29	0,075	29	0,079	29	0,025	29

Розраховано та складено авторами.

Таблиця 2. Основні недоліки в забезпеченні економічної безпеки України у порівнянні з країнами – членами ЄС у 2016 р.

Показник	Україна		Значення країни-лідера (члена ЄС)		
	Бали	Місце	Країна	Бали	Місце
Інтегральний показник економічної безпеки країни	0,025	29	Данія	0,723	1
Економічна сфера	0,064	29	Нідерланди	0,704	1
Соціальна сфера	0,007	29	Ірландія	0,684	1
Політична сфера	0,050	29	Швеція	0,725	1
Духовна сфера	0,019	29	Ірландія	0,917	1

Розраховано та складено авторами.

стала Фінляндія, другого – Португалія, а третього – Румунія. Як показало проведене дослідження, упродовж 2011–2013 рр. за компонентою “Економічна складова” спостерігалися найбільша нерівномірність та диспропорційність у розвитку аналізованих країн.

Проведений аналіз дав змогу виявити найпроблемніші часткові показники компоненти “Економічна складова” Інтегрального показника еконо-

мічної безпеки для України: економічна глобалізація, нерівномірність економічного розвитку, рівень інфраструктури, рівень розвитку фінансового ринку, рівень економічної нестабільності, макроекономічна стабільність. Цим показникам властиві стабільна негативна динаміка та тенденція до зниження, що потребує негайного втручання державних органів з метою забезпечення економічної безпеки країни.

На підставі викладеного можна зробити такі висновки. Для оцінки економічної безпеки країни пропонується методичний підхід, який ґрунтується на ієрархічно побудованій системі показників (інтегрального, комплексних і часткових), містить економічну, соціальну, політичну, духовну складові, передбачає використання методів аналізу (кореляційний, кластерний аналіз і метод таксономії), що дає змогу визначити рівень та диспропорції розвитку країн світу. Цей підхід дає можливість визначити місце (ранг), яке посідає країна в загальній сукупності країн, динаміку зміни рангів за певний проміжок часу, виявити проблемні компоненти та здійснювати моніторинг дієвості державного регулювання економічної безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та ін. ; за ред. В. М. Гейця. Харків : Інжек, 2006. 240 с.
2. *Єфименко Т. І.* Фіскальна та монетарна безпека національної економіки / ДННУ "Акад. фін. управління". Київ, 2016. 447 с.
3. *Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Саєнко О. С.* Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення. Київ : Знання України, 2011. 299 с.
4. *Власюк О. С.* Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. Київ, 2008. 48 с.
5. Концепція економічної безпеки України / Ін-т екон. прогнозування ; кер. проекту В. М. Геєць. Київ : Логос, 1999.
6. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки : монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова та ін. ; Львів. регіон. ін-т державного управління НАДУ ; НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ ; Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с.
7. *Барановський О. І.* Фінансова безпека в Україні : монографія. Київ : КНТЕУ, 2004. 759 с.
8. *Сухоруков А. І.* Сучасні проблеми фінансової безпеки України. Київ : НІПМБ, 2004. 117 с.
9. *Єрмошенко М.* Основні засади підвищення фінансової безпеки держави. *Стратегічна панорама.* 1998. № 1-2. С. 99–114.
10. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
11. Corruption Perceptions Index 2016. *Transparency International.* 2017. 25 January. URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016.
12. The Worldwide Governance Indicators 2017 / The World Bank. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>.
13. Doing Business 2018. Reforming to Create Jobs / The World Bank Group. 15th ed. 2018. URL: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>.

14. Report Economic Freedom of the World: 2017 / Cato Institute. URL: <http://www.heritage.org/index>.

15. *Бородич С. А.* Вводный курс эконометрики. Минск : БГУ, 2000. 350 с.

16. *Малырец Л. М.* Вимірювання ознак об'єктів в економіці: методологія і практика. Наукове видання. Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. 384 с.

17. *Гейман О. А.* Нелинейность экономики и неравномерность развития регионов : монография. Харьков : ФЛП Либуркина Л. М. ; ИНЖЭК, 2009. 428 с.

18. *Тищенко В. Ф.* Економіка знань як актуальна основа сучасного розвитку України та її регіонів : монографія. Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 272 с.

19. *Хаустова В. Є., Омельченко О. І.* Інтегральна оцінка рівня життя населення регіонів України методом ентропії. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 2 (116). С. 137–146.

References

1. Heyec', V. M. (Ed.). (2006). *Modelyuvannya ekonomichnoyi bezpeky': derzhava, rehion, pidpry'ємstvo* [Simulation of economic security: state, region, enterprise]. Kharkiv: Inzhek [in Ukrainian].

2. Yefy'menko, T. I. (2016). *Fiskal'na ta monetarna bezpeka nacional'noyi ekonomiky'* [Fiscal and monetary security of the national economy]. Ky'viv: DNNU "Akademiya finansovoho upravlinnya" [in Ukrainian].

3. Varnalij, Z. S., Burkal'ceva, D. D. & Sayenko, O. S. (2011). *Ekonomichna bezpeka Ukrayiny': problemy' ta priory'tety' zmichennya* [Economic security of Ukraine: problems and priorities-building]. Ky'viv: Znannya Ukrayiny' [in Ukrainian].

4. Vlasyuk, O. S. (2008). *Teoriya i prakty'ka ekonomichnoyi bezpeky' v systemi nauky' pro ekonomiku* [Theory and practice of economic security in the system of science on the economy]. Ky'viv: Nacional'ny'j insty'tut problem mizhnarodnoyi bezpeky' pry' Radi nacional'noyi bezpeky' i oborony' Ukrayiny' [in Ukrainian].

5. Heyec', V. M. (Ed.). (1999). *Koncepciya ekonomichnoyi bezpeky' Ukrayiny'* [The concept of economic security of Ukraine]. Ky'viv: Lohos [in Ukrainian].

6. Novikova, O. F., Sy'dorchuk, O. H., Pan'kova, O. V. et al. (2018). *Stan ta perspekty'vy' social'noyi bezpeky' v Ukrayini: ekspertni ocinky'* [The state and prospects of social security in Ukraine: expert evaluation]. Ky'viv; L'viv: LRIDU NADU [in Ukrainian].

7. Baranovs'ky'j, O. I. (2004). *Finansova bezpeka v Ukrayini* [Financial security in Ukraine]. Ky'viv: KNTEU [in Ukrainian].

8. Sukhorukov, A. I. (2004). *Suchasni problemy' finansovoyi bezpeky' Ukrayiny'* [Modern problems of financial security of Ukraine]. Ky'viv: NIPMB [in Ukrainian].

9. Yermoshenko, M. (1998). *Osnovni zasady' pidvy'shchennya finansovoyi bezpeky' derzhavy'* [Basic principles of improvement of financial state security]. *Stratehichna panorama* [Strategic panorama], 1-2, 99–114 [in Ukrainian].

10. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. (2013). *Metody'chni rekomendaciyi shhodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoyi bezpeky' Ukrayiny'* [Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine] (Order No. 1277, October 29). Retrieved from http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.11 [in Ukrainian].

11. Transparency International. (2017, January 25). *Corruption Perceptions Index 2016*. Retrieved from https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016.

12. The World Bank. (n. d.). *The Worldwide Governance Indicators 2017*. Retrieved from <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>.

13. The World Bank Group. (2018). *Doing Business 2018. Reforming to Create Jobs*. Retrieved from <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>.

14. Cato Institute. (n. d.). *Report Economic Freedom of the World: 2017*. Retrieved from <http://www.heritage.org/index>.

15. Borodich, S. A. (2000). *Vvodnyj kurs e'konometriki* [Introductory course of econometrics]. Minsk: BGU [in Russian].

16. Malyarec', L. M. (2006). *Vy'miryuvannya oznak ob'yektiv v ekonomici: metodolohiya i prakty'ka* [Measurement of features of objects in the economy: methodology and practice]. Kharkiv: KhNEU [in Ukrainian].

17. Gejman, O. A. (2009). *Nelinejnost' e'konomiki i neravnomernost' razvitiya regionov* [Nonlinearity of the economy and uneven development of regions]. Khar'kov: FLP Liburkina L. M.; INZHE'K [in Russian].

18. Ty'shhenko, V. F. (2014). *Ekonomika znan' yak aktual'na osnova suchasnoho rozvy'tku Ukrainy' ta yiyi rehioniv* [The knowledge economy as an important basis of modern development of Ukraine and its regions]. Kharkiv: KhNEU [in Ukrainian].

19. Khaustova, V. Ye., Omel'chenko, O. I. (2011). *Intehral'na ocinka rivnya zhy'ttya naselennya rehioniv Ukrainy' metodom entropiyi* [Integral assessment of the level of life of population of regions of Ukraine by the method of entropy]. *Aktual'ni problemy' ekonomiky* [Actual problems of economics], 2 (116), 137–146 [in Ukrainian].